НАУКОВИЙ НАПРЯМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ШАДРІН Олександр Сергійович - адвокат
https://orcid.org/0009-0001-6497-3149
УДК: 342.95 (477)
DOI: https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.1.71

У статті наголошено, що науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності є одним із провідних, реалізація якого дозволяє комплексно підійти до питання системних наукових пошуків у досліджуваній сфері, опрацювати ефективні інструменти та механізми виявлення у діяльності адвокатури проблем, пов'язаних із недоброчесністю та залученістю до корупційних схем, запропонувати ефективні підходи до вирішення цих проблем на рівні реформування державної політики у сфері правосуддя та вдосконалення діяльності органів адвокатського самоврядування.

З'ясовано, що наука про адвокатуру активно розвивається саме за рахунок наукових пошуків адвокатів, а також залучення до процесу наукового осмислення представників профільних закладів вищої освіти, наукових установ, центральних органів виконавчої влади, а також громадськості.

Доведено, що у контексті досліджуваної проблематики наукова освіта адвокатів має базуватися на участі останніх у проведенні різноманітних досліджень як самостійно, так і у співавторстві (із науковими, науково-педагогічними працівниками тощо), а також у процесі здобуття ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти, підготовки наукових статей і тез доповідей спільно зі здобувачами освіти, що особливо важливо для тих адвокатів, які працюють за сумісництвом на наукових і науково-педагогічних посадах у закладах вищої освіти.

Визначено, що на міжнародному рівні у контексті наукового напряму реалізуються різноманітні програми, які об'єднують злагоджені зусилля вчених-представників різних держав світу навколо проблеми протидії корупції. В Україні науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності реалізується у функціонуванні спеціалізованих підрозділів органів адвокатського самоврядування, закладів вищої освіти та громадських організацій, а також спеціально створених науково-освітніх центрів.

Ключові слова: науковий напрям, протидія корупції, адвокатська діяльність, наукова освіта, органи адвокатського самоврядування, заклади вищої освіти.

Постановка проблеми

Наукове осмислення явищ і процесів дозволяє по-новому поглянути на їхню сутність. При цьому важливо розглядати таке осмислення у межах комплексного наукового напряму, який характеризується особливим адміністративно-правовим забезпеченням, організаційними формами, у яких він знаходить своє втілення, а також особливостями у межах протидії корупції у сфері адвокатської діяльності.

Погоджуємося з Т. А. Шевчук, що «наукове забезпечення протидії корупції є одним із важливих елементів системного цілеспрямованого впливу на це небезпечне явище. Воно включає в себе організацію комплексних наукових досліджень з проблем протидії корупції, розробку нових

методик, рекомендацій, впровадження їх в практику, проведення кримінологічних експертиз на державному рівні при підготовці законодавчих актів, спрямованих на протидію корупції, прогнозування та науковий аналіз ефективного застосування форм і методів цієї діяльності» [1, с. 216].

З огляду на це науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності є одним із провідних, реалізація якого дозволяє комплексно підійти до питання системних наукових пошуків у досліджуваній сфері, опрацювати ефективні інструменти та механізми виявлення у діяльності адвокатури проблем, пов'язаних із недоброчесністю та залученістю до корупційних схем, запропонувати ефективні підходи до вирішення цих проблем на рівні реформування державної політики у сфері правосуддя та вдосконалення діяльності органів адвокатського самоврядування.

Стан дослідження теми

Широке коло проблемних питань організаційного і правового характеру, пов'язаних із інститутом адвокатури в Україні, вивчали О.М. Бандурка, О.С. Бондаренко, Н.І. Бочуляк, І.В. Жиглей, І.В. Кипич, В.В. Ковальчук, А.Т. Комзюк, О.М. Музичук, Н.М. Павлюк, Н. І. Поліхун, І. А. Сліпухіна, І. С. Чернецький, Т.А. Шевчук та інші дослідники. Проте поза увагою вітчизняних науковців залишалося питання наукового напряму протидії корупції у сфері адвокатської діяльності.

Мета і завдання дослідження

Мета статті зводиться до того, щоб дослідити науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: окреслити основні тенденції розвитку науки про адвокатуру; визначити місце наукової освіти у контексті осмислення наукового напряму протидії корупції у сфері адвокатської діяльності; встановити значення технологій штучного інтелекту в процесі реалізації наукового напряму; проаналізувати різноманітні програми на міжнародному та національному рівні, у яких реалізується науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше було окреслено організаційну специфіку наукового напряму протидії корупції у сфері адвокатської діяльності, з'ясовано, у межах яких програм на міжнародному та національному рівні реалізується даний напрям.

Виклад основного матеріалу

На думку Н. Бочуляк, «адвокатологія (наука про адвокатуру) науково осмислюється у таких вимірах: як спеціальна галузь правничої науки, яка подає концептуальне розуміння (теорію), різні наукові погляди (уявлення) та правові ідеї про адвокатську діяльність та адвокатуру; як юридична (суспільна) наука про передумови виникнення, чинники формування, тенденції розвитку, особливості функціонування адвокатури, її змісту, різновиди та певні форми утворень діяльності адвокатів; як гуманітарна (юридична) галузь знань про особливості виникнення, процес становлення, властивості функціонування та перспективний розвиток адвокатури з метою втілення першочергової соціальної місії держави, скерованої на захист прав і свобод, сприяння законних інтересів громадян України, підтримку іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб» [2, с. 18–19].

При цьому наука про адвокатуру активно розвивається саме за рахунок наукових пошуків адвокатів, а також залучення до процесу наукового осмислення представників профільних закладів вищої освіти, наукових установ, центральних органів виконавчої влади, а також громадськості.

Н.М. Павлюк стверджує, що «у предмет науки про адвокатуру входять об'єктивні соціально-правові закономірності, що визначають юридичну (правову) природу адвокатури, тобто, особливі якості, ознаки, риси адвокатури, її завдання та роль по відношенню до інших явищ суспільного життя та галузей права, соціальну цінність та функції в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу. Предмет становлять правові відносини та

явища, категорії та поняття, які дозволяють усвідомити зміст та форми адвокатури, удосконалювати її діяльність у суспільстві та взаємини з державними та правоохоронними органами, інститутами громадянського суспільства» [3, с. 669].

Важливе місце у контексті осмислення наукового напряму протидії корупції у сфері адвокатської діяльності відводиться науковій освіті. І. А. Сліпухіна, Н. І. Поліхун та І. С. Чернецький зазначають, що «огляд наукових даних підтвердив, що наукову освіту (Science Education), залежно від контексту, нині розглядають як: наукова культура індивіда, метою якої є залучення до культурних цінностей науки; особливий вид пізнавальної діяльності, що спрямована на становлення особистості дослідника, експериментатора, вченого або інженера; освіта, яку було здобуто з використанням наукового методу, тобто освіта через дослідження; спеціалізований процес навчання і виховання на основі сучасних досягнень науки, техніки та технологій, його поєднання з науковими та інженерними практиками з метою здобуття знань і практичних навичок, а також формування дослідницької, загальнокультурних і початкових професійних компетентностей як для особистої самореалізації, так і з метою сталого розвитку суспільства загалом; цілеспрямований і прискорений розвиток наукових здібностей завдяки педагогічно організованій передачі та поширенню наукових знань у суспільстві» [4, с. 92].

У контексті досліджуваної проблематики наукова освіта адвокатів має базуватися на участі останніх у проведенні різноманітних досліджень як самостійно, так і у співавторстві (із науковими, науково-педагогічними працівниками тощо), а також у процесі здобуття ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти, підготовки наукових статей і тез доповідей спільно зі здобувачами освіти, що особливо важливо для тих адвокатів, які працюють за сумісництвом на наукових і науково-педагогічних посадах у закладах вищої освіти.

Е. Марголіс наголошує, що проведення досліджень є особливо складним для юристів, оскільки це охоплює декілька сфер. Юристам потрібно буде проводити дослідження минулих справ та висновків, юридичних журналів для наукового аналізу закону та судових рішень, а також наукових статей для останніх відкриттів та аналізу дослідницьких тем, що впливають на їхню практику. Крім того, юристам треба володіти інформацією про патенти, клінічні випробування, прес-релізи та оголошення компаній. Хоча використання баз даних та юридичних журналів може бути звичним, для того, щоб бути в курсі наукових подій, потрібні додаткові джерела. Найнадійніший спосіб – ознайомлюватися з рецензованими науковими статтями, які описують нові відкриття та висновки. Але в галузях, що швидко розвиваються, таких як біотехнології чи охорона здоров'я, препринти також є варіантом, оскільки вони швидко публікуються у відповідь на поточні події. Але юристам слід бути обережними: препринти – це нерецензовані дослідницькі статті та можуть містити помилки. Ідеальний підхід – це комплексне рішення або програмне забезпечення, яке може охоплювати різні дослідницькі сфери. Ось декілька варіантів таких інструментів: Google Scholar, який пропонує широку базу юридичних висновків, статей з юридичних журналів та рецензованих наукових статей. Інструмент також надсилає сповіщення, щоб залишатися в курсі подій; NewsRx's BUTTER, який надає статті, що охоплюють понад 28 мільйонів рецензованих наукових статей, препринтів, клінічних випробувань, патентів тощо, щойно вони з'являються в режимі реального часу. Дослідники можуть створювати звіти та встановлювати сповіщення за ключовими словами або тематичними областями пошуку, щоб завжди бути в курсі останніх відкриттів; JSTOR – це велика дослідницька база даних, що містить журнальні статті, книги, звіти про інституційні дослідження та першоджерела, такі як брошури та періодичні видання. JSTOR дозволяє користувачам орієнтуватися на вузькі галузі знань зі 142 різних юридичних журналів [5].

У процесі реалізації наукового напряму особливої важливості набувають технології штучного інтелекту. Ю. Кривицький звертає увагу на те, що основними напрям-

ками впровадження систем штучного інтелекту в правовій сфері є використання різноманітного програмного забезпечення (наприклад, баз даних, реєстрів, смарт-контрактів), що підтримує юристів, позбавляючи їх рутинних операцій; застосування консультативних програм на основі штучного інтелекту (наприклад, чат-ботів, онлайн-сервісів), які забезпечують доступ до юридичних консультацій широкому загалу, надаючи юридичні послуги автоматизованим способом; запобігання суспільно небезпечним явищам шляхом аналізу наявних даних за допомогою штучного інтелекту, зокрема електронних експертних систем – програм, що моделюють інтелектуальну діяльність юристів у певній галузі на основі інформації про предметну область та алгоритмічних принципів вирішення типових професійних ситуацій. Потенціал технологій штучного інтелекту сприяє вирішенню складних, пріоритетних правових завдань, здійсненню значних і прогресивних правових трансформацій (інновацій у правовій системі, системі законодавства тощо) завдяки своїй здатності приймати раціональні правові рішення, відповідні обставинам правового розвитку, у режимі реального часу [6, с. 97].

На міжнародному рівні у контексті наукового напряму реалізуються різноманітні програми, які об'єднують злагоджені зусилля вчених-представників різних держав світу навколо проблеми протидії корупції. Програма «Докази боротьби з корупцією» (ACE) пропонує практичні, політично релевантні дослідження щодо боротьби з корупцією, незаконними фінансовими потоками та серйозною організованою злочинністю. Програма ACE, що фінансується Міністерством закордонних справ, у справах Співдружності та розвитку Великої Британії (FCDO) через його Директорат досліджень та доказів (RED), розпочалася у 2015 році та була продовжена до 2027 року. Програма складається з трьох незалежних, але взаємодоповнюючих дослідницьких напрямків. Кожен компонент зосереджений на окремих тематичних областях, створюючи комплексну базу доказів для підтримки ефективної реформи боротьби з корупцією. Програма підтримує дослідження світового класу, які є оперативно актуальними, проблемно-орієнтованими та розробленими для більш ефективних антикорупційних стратегій на місцях [7].

В Україні науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності реалізується у функціонуванні спеціалізованих підрозділів органів адвокатського самоврядування, закладів вищої освіти та громадських організацій, а також спеціально створених науково-освітніх центрів. Так, «Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC) - це незалежна дослідницька команда, яка впливає на антикорупційний порядок денний, спираючись на факти, дослідження та міжнародний досвід. Центр об'єднує вітчизняних та іноземних науково-педагогічних та наукових працівників, докторантів, аспірантів, студентів та практиків у сфері запобігання і протидії корупції. ACREC був створений 25 червня 2015 року Національним університетом «Києво-Могилянська академія», громадськими організаціями Центром протидії корупції та Трансперенсі Інтернешнл Україна» [8].

Варто звернути увагу і на діяльність Науково-експертної Ради при Всеукраїнській громадській організації «Асоціація адвокатів України», завданнями якої є: «координація наукової та науково-консультативної діяльності, наукового забезпечення навчально- методичної роботи Асоціації, сприяння розвитку наукових шкіл, творчості молодих вчених-адвокатів, підвищенню кваліфікації адвокатів тощо; сприяння об'єктивності та обґрунтованості наукових досліджень, а також їх відповідності завданням, покладеним на органи адвокатури України, державним вимогам щодо підвищення ролі наукового забезпечення адвокатської діяльності, основним напрямам науково-експертних досліджень Асоціації; посилення практичної спрямованості науково-експертних робіт, впровадження їх результатів в діяльність адвокатури України, суміжних правових інститутів та до навчально-кваліфікаційного процесу, поступове зближення останнього з наукою і практикою; методична та методологічна

допомога у підготовці науково-практичних конференцій, семінарів та інших заходів наукового характеру, що проводяться на базі Асоціації тощо» [9].

Висновки

Таким чином, науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності є одним із провідних, реалізація якого дозволяє комплексно підійти до питання системних наукових пошуків у досліджуваній сфері, опрацювати ефективні інструменти та механізми виявлення у діяльності адвокатури проблем, пов'язаних із недоброчесністю та залученістю до корупційних схем, запропонувати ефективні підходи до вирішення цих проблем на рівні реформування державної політики у сфері правосуддя та вдосконалення діяльності органів адвокатського самоврядування.

З'ясовано, що наука про адвокатуру активно розвивається саме за рахунок наукових пошуків адвокатів, а також залучення до процесу наукового осмислення представників профільних закладів вищої освіти, наукових установ, центральних органів виконавчої влади, а також громадськості.

Доведено, що у контексті досліджуваної проблематики наукова освіта адвокатів має базуватися на участі останніх у проведенні різноманітних досліджень як самостійно, так і у співавторстві (із науковими, науково-педагогічними працівниками тощо), а також у процесі здобуття ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти, підготовки наукових статей і тез доповідей спільно зі здобувачами освіти, що особливо важливо для тих адвокатів, які працюють за сумісництвом на наукових і науково-педагогічних посадах у закладах вищої освіти.

Визначено, що на міжнародному рівні у контексті наукового напряму реалізуються різноманітні програми, які об'єднують злагоджені зусилля вчених-представників різних держав світу навколо проблеми протидії корупції. В Україні науковий напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності реалізується у функціонуванні спеціалізованих підрозділів органів адвокатського самоврядування, закладів вищої освіти та громадських організацій, а також спеціально створених науково-освітніх центрів.

Література

1. Шевчук Т. А. Наукове забезпечення протидії корупції // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 31 березня 2017 р.) / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Наук.-дослід. ін-т вивч. пробл. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; Кримінологічна асоціація України. С. 215-216.

2. Бочуляк Н. Адвокатологія як науково-теоретична основа розвитку адвокатського самоврядування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 906. С. 15–22

3. Павлюк Н.М. Наука про адвокатуру та її практичне значення для інституту адвокатури. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 668-670.

4. Сліпухіна І. А., Поліхун Н. І., Чернецький І. С. Спеціалізована освіта наукового спрямування в Україні: особливості реалізації. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2021. № 1 (80). С. 91-97.

5. Margolis E. Science in Law: Scientific Research is Indispensable for Lawyers // NewsRx: сайт. URL: https://ideas.newsrx.com/blog/science-in-law-scientific-research-is-indispensable-for-lawyers.

6. Kryvytskyi Yu. Artificial intelligence as a tool for legal reform: Potential, trends and prospects. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2021. No. 26 (2). Pp. 90-101.

7. Welcome to GI ACE // GI ACE: сайт. URL: https://giace.org/about/.

8. About us // Anti-Corruption Research and Education Centre (ACREC): сайт. URL: https://acrec.org.ua/en/about-us/.

9. Науково-експертна Рада // Всеукраїнська громадська організація «Асоціація адвокатів України»: сайт. URL: https://www.uaa.org.ua/pro-aau/struktura-aau/naukovo-ekspertna-rada/.

SCIENTIFIC DIRECTION OF COMBATING CORRUPTION IN THE FIELD OF ADVOCACY

The article emphasizes that the scientific direction of combating corruption in the field of advocacy is one of the leading, the implementation of which allows for a comprehensive approach to the issue of systematic scientific research in the field under study, to develop effective tools and mechanisms for identifying problems related to dishonesty and involvement in corruption schemes in the activities of the bar, to propose effective approaches to solving these problems at the level of reforming state policy in the field of justice and improving the activities of bar self-government bodies.

It was found that the science of advocacy is actively developing precisely due to the scientific research of lawyers, as well as the involvement of representatives of specialized higher education institutions, scientific institutions, central executive authorities, and the public in the process of scientific understanding.

It is proven that in the context of the studied issues, the scientific education of lawyers should be based on the latter's participation in conducting various studies both independently and in co-authorship (with scientific, scientific and pedagogical workers, etc.), as well as in the process of obtaining the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Sciences in higher education institutions, preparing scientific articles and abstracts of reports together with students, which is especially important for those lawyers who work part-time in scientific and scientific and pedagogical positions in higher education institutions. It is determined that at the international level, in the context of the scientific direction, various programs are implemented that unite the coordinated efforts of scientists from different countries of the world around the problem of combating corruption. In Ukraine, the scientific direction of combating corruption in the field of advocacy is implemented in the functioning of specialized units of bar self-government bodies, higher education institutions and public organizations, as well as specially created scientific and educational centers.

Key words: scientific direction, combating corruption, advocacy, scientific education, bodies of bar self-government, institutions of higher education.